

Mýtus o Midovi je třeba chápat analogicky i přesto, že bůh nebo bohové Řeků nejsou Bohem křesťanů. Midas, podobně jako Frankenstein, chtěl *zlatým dotekem* získat božskou moc, schopnost, která na-prosto přesahuje jakoukoliv lidskou moudrost, především jeho vlastní, která tak jako tak nebyla nijak závratná. Místo toho však málem získal schopnost zničit kosmický řád. Midas, stejně jako doktor Frankenstein, nad svými schopnostmi rychle ztratil kontrolu. Midas chtěl získat božskou moc, a nakonec neměl na vybranou, než pokorně poprosit Dionýsa o návrat k obyčejnému lidství.

Zeus a jeho lásky

Narození Hérakla a jeho dvanáct úkolů

Úvodem

Héraklés je plodem lásky Dia a smrtelnice Alkmény. Dříve, než se seznámíme s okolnostmi jeho narození, s prvními činy, slavnými úkoly a jeho apotheósou – zbožštěním, uvedeme několik slov o různých významech, které má v řecké mytologii pojem lásky krále bohů. Jde o zásadní klíč k porozumění Héraklově složité osobnosti.

Milostnými vztahy Dia s manželkami, milenkami, a dokonce i milenci se zabývá nekonečná řada knih. Je třeba uznat, že Diovy úspěchy v tomto ohledu, stejně jako počet jeho dětí, jsou úctyhodné. Bylo by sice možné odbýt krále bohů jako posedlého sexem – a nebyli bychom daleko od pravdy. Ovšem olympské bohy vymysleli lidé a není tudíž vyloučeno, že do Diových dobrodružství promítali své vlastní představy a fantazie, podstrčené někomu, komu se dostalo bytí v blaženosti. Ponecháme-li stranou erotické úvahy, zjistíme, že milostná dobrodružství vládce Olympu nebyla úplně lehkomyšlná a nesmyslná, jak by se na první pohled mohlo zdát. V nekonečné řadě Diových milostných vztahů snadno odhalíme čtyři významné funkce: politickou, teologickou, erotickou a kosmologickou.

Diovy lásky a jejich role

První funkce v Diově milostném životě je funkce *politická*. Již jsme viděli, za jakých okolností a z jakých *politicko-vojensko-diplomatických* důvodů se Zeus oženil se svými dvěma prvními manželkami, Métis a Themis. Bez živé inteligence Métis, kterou proměnil v kapku vody, aby ji mohl lépe pozřít, a stejně tak bez spravedlnosti, kterou představuje Themis, by Zeus nikdy nezvítězil nad Titány ani by nerozdělil svět tak moudře a spravedlivě, aby vznikl harmonický kosmos, klidný a věčný. Říká se, že dělení provedl spolu se svými třemi bratry losem – osudím. To byl v řeckém světě jeden z nejpřiměřenějších způsobů výkonu spravedlnosti. Hádovi se dostalo vlády nad podzemím, nad peklem a mrtvými – latinsky se bude jmenovat *Pluto*, z řeckého *pl-útos* – *bohatý*, protože se svou ženou Persefonou budou vládnout nad nejpočetnějším lidem, nad mrtvými. Persefoné je jednou z mnoha Diových dcer, měl ji se svou sestrou Démétérou, bohyní ročních období a sklizní. Tři Kyklópové, kteří osvobození Diem vyšli ven z vlhkého, zatuchlého a temného Tartaru, kam je uvěznil Kronos, darovali Hádovi čapku z psí kůže. Čapka měla čarovnou vlastnost: ten, kdo si ji dal na hlavu, se stal neviditelným, a opravdu občas přišla vhod, například Perseovi, když připravil o hlavu Gorgonu Medúsu nebo při vysvobození Andromedy ze spárů netvora, který se chystal ji pohltit. Poseidón obdržel od Kyklópů trojzubec, jehož úderem mohl rozpoutat země-třesení. Rovněž se mu od Dia dostalo privilegia vlády nad moři. Diovi samotnému pak osudí určilo *jasné nebe* a již víme, že Kyklópové mu darovali hrom, blesk a jas, což z něj učinilo boha mnohem mocnějšího, než byli všichni ostatní. Význam Diových dvou sňatků je zřejmý, kdyby k nim nedošlo, nestal by se pánem vesmíru, nebyl by tvůrcem kosmického řádu a králem bohů. Samozřejmě, že čas od času se proti němu ostatní bohové spojili. Héra s Athénou, ale i jeho bratři, zvláště Poseidón, občas proti jeho samovládě protestovali, avšak Zeus nakonec vždycky prosadil svou a obnovil kosmický řád, jak se dočteme v patnáctém zpěvu Ilias. Zeus posílá k revoltujícímu Poseidónovi Iris,

svoji věrnou přítelkyni (nezaměňovat s Eris, bohyní sváru), aby vyřídila rozkaz nezasahovat do války:

*Vladaři tmavovlasý, jenž otrásáš zemí, já sem teď
od Dia bouřného jdu a nesu ti od něho zprávu:
káže ti zanechat bitev i potyček v boji a opět
k družině bohů se vrátit nebo do svého jasného moře.
Kdybys však poslechnout nechtěl slov jeho a příkazu nedbal,
pak on ti hrozí, že sám sem přijde a bude tu s tebou
bojovat. Proto ti radí, ať jeho rukám se vyhneš,
neboť si myslí, že on je silnější mnohem, než ty jsi,
také že zrodil se dřív, a ty přesto máš odvahu
v srdci tvrdit, že rovnáš se jemu, jenž nahání hrůzu i jiným“.
Na ni se rozkatil zle bůh chvějící zemí a pravil:
„Hrůza! Ač velmi je mocný, přec pronesl zpupná slova,
chce-li mě proti mé vůli on zkrotit, ač stejná mám práva.
Tři jsme přec pokrevní bratři, jež Kronovi zrodila Rheia,
Zeus, pak já a třetí je Hádés, jenž v podsvětí vládne;
na tři části svět celý se dělí, má každý svou vládu.
Když se metaly losy, mně připadlo pěnivé moře
za věčné sídlo a Hádés zas obdržel podsvětí chmurné,
Diovi širé nebe zas připadlo v jasu i v mračnech;
mimo to společná všem je země a mohutný Olymp.
Proto já Diově vůli se podříditi nechci – ať klidně,
i když je nadmíru silný, si zůstane v údělu třetím.
Ať mě nestraší silou, jak úplný zbabělec byl bych!
Snad by on udělal líp, kdyby dorážel hroznými slovy
na svoje dcery a syny, jež sám tu přivedl na svět;
ti pak rozkaz jeho i poslechnou, z nutnosti ovšem.
Íris, rychlá jak vítr mu na to zas odpovídala:
„Mám tedy, tmavovlasý a zemí chvějící bože,
Diovi tlumočit věrně tvá vzpurná a sveřepá slova,
či snad povolit chceš? Duch šlechetných povolný bývá.*

*Nevíš, že bohyně pomsty (Erínye) vždy starším po boku stojí?“
 Jí zas odvětil na to bůh Poseidón chvějící zemí:
 „Zajisté, Írodo božská, to slovo vším právem jsi řekla;
 také je skvělé, když posel vždy poctivě smýšlí a jedná.
 Taková strašná však zlost i srdce i mysl mi svírá,
 že on hněvnými slovy si troufá tak vyjíždět na mne,
 vždyť přec stejný mám úděl a rovná jsem dostal i práva.
 Sice se tentokrát ještě mu podvolím, třebas pln hněvu,
 Jiného cos ti však řeknu a vážně ho varuj: jestli
 Proti mé vůli a Héry i Herma a Héfaista vládce,
 Proti Athéně ctné, té dárkyni kořisti, hodlá
 ušetřit strmou Tróju a nesvolí vyvrátit město,
 nedá-li velikou slávu zase argejským mužům, ať je si
 vědom, že navěky získá náš hněv si nesmiřitelný.¹⁸*

Vidíme, jak Zeus spojuje spravedlnost se silou a s inteligencí. Trójskou válku řídí váhou spravedlnosti, která zvažuje osudy, a i když mu je některý z hrdinů sympatický, jako Hektór, kterého má Zeus nejraději, protože mu vzdává povinnou úctu, vždy nakonec rozhodne tak, jak naznačí váha spravedlnosti, kterou drží Themis. Zeus jedná jako by byl nejstarší ze sourozenců, zatímco je, stejně jako jeho otec Kronos, nejmladší. Jistě si vzpomeneme, že kámen zabalený do plenek a podstrčený Kronovi Gaiou namísto Dia nakonec díky dávidlu, které mu podala Métis, vyjde na svět jako první. Dynastický princip tedy jen zdůrazní nadřazenost, které se Diovi dostalo inteligencí Métis, spravedlností Themis a silou tří Kyklópů. Chytrá Iris toho využije a připomene *Erínye*, hrůzostrašné *Blahovolné*, které trestají zločiny spáchané mezi příbuznými, a Poseidónovi nezbývá než se podřídít.

Další funkce Diovyh milostných dobrodružství je funkce *teologická*. Diovou zásluhou přijde na svět celý zástup božstev, jejichž poslá-

¹⁸ Verše Homérova eposu *Ilias* citované v této kapitole jsou převzaty z českého překladu Rudolfa Mertlíka, vydaného nakladatelstvím Odeon v Praze v roce 1980. Není-li uvedeno jinak, jsou ostatní citáty nebo dialogy přeložené z francouzské předlohy. (Pozn. překl.)

ní je pro mytologii zcela zásadní. Není dost dobře možné pojednat o nich o všech, nicméně vzpomeneme alespoň ty nejvýznamnější. Na prvním místě je Athéna, dcera Métis a Dia, bohyně inteligence a války, nejmocnější božstvo hned po svém otci, ta, jíž otec nemůže téměř nic odeprít. Připomeňme si, že orákul prorokoval, že pokud by Zeus měl s Métis syna, přijde jeho přičiněním o trůn. Byl to Prométheus, kdo Dia s touto věštbou seznámil, a Zeus mu za to prominul krádež ohně a dovedností, které daroval smrtelníkům.

Když Zeus zjistil, že Métis je těhotná, požádal ji, aby se proměnila v kapku vody, kterou poté spolknul. Nicméně plod již existoval a rostl v těle pána Olympu – a nebyl to jen tak někdo, kdo se měl narodit, byla to Athéna, která se usadila v hlavě krále bohů (podobně jako Dionýsos, Diův syn, který doroste v jeho stehně, odkud se nakonec *narodí*). Když nastal konec tohoto podivného těhotenství, požádal Zeus Héfaista (některé prameny uvádějí Prométhea), aby mu sekerou hlavu rozetnul a Athéna přišla na svět v plné zbroji a výstroji, připravená jednat.

Zeus je otcem řady dalších božských potomků: Area, boha války počatého s Hérrou, Héfaista, boha ohně a kovářů, Herma, svého posla a syna Maii, dvojčat Apollóna a Artemis, která se narodí bohyni Létó, ale také Múz, Moir, Grácií, Mnemosyné, a možná dokonce i Afrodity, která podle některých legend nebyla dcerou Úrana a Gaii, nýbrž dcerou, kterou měl Zeus s Titánkou Dionou. Teologická dimenze jeho milostných vztahů je tudíž stejně důležitá jako jejich vojensko-politický význam. Všechna tato božstva pocházející z Dia budou mít velmi důležité role v mnoha mýtech a zásadním způsobem přispějí ke konsolidaci celkové vize kosmu rýsujícího se na pozadí jejich bytí.

Zmiňme ještě několik božstev mylně považovaných za druhotná, jako jsou Hóry, Moiry a Grácie, které, podobně jako Múzy, jimiž jsme se zabývali v mýtu o Midovi, zastávají zásadní kosmologické funkce.

Grácie, tři sestry – Eufrosyné, Thaleia a Áglaja – jsou dcerami Dia a Euronomy, dcery Titána Ókeana, pokud dáme na Apollodóra, avšak podle jiných pramenů jsou dcerami Dia a Héry. Bydlí na Olympu

s bohy a jsou bohyněmi krásy. Podobně jako Múzy patří do Apollónovy družiny, někdy i do Dionýsovy, a jejich atributy jsou hudba, radost a krása v každé podobě. Obvykle jsou zobrazovány jako tři nerozlučné nahé krásné dívky držící se za ruce. Jejich ideálem je Harmonie, což je důvodem jejich přítomnosti na hoře nesmrtelných. Jako tkadleny zhotoví látku na svatební šaty Harmonie, dcery Afrodity a Area, k jejímu sňatku s Kadmem, zakladatelem Théb, o němž ještě bude řeč v legendě o Dionýsovi.

Hóry byly nejprve bohyněmi ročních období a později oznamovaly čas, hodiny dne a noci. Jsou dcerami Dia a Themis, tedy sestrami Moir, bohyň osudu. Hóry jsou rovněž tři a jmenují se Diké (spravedlnost), Eunomia (spravedlivý zákon) a Eiréné (mír). Podobně jako Grácie jsou bohyněmi vegetace, avšak navíc k představě krásy, která vládne světu Grácií, nalézáme ve světě Hór zcela zásadní kosmologickou funkci klidného a harmonického uspořádání.

Moiry, latinsky *Parcae*, jsou bohyněmi osudu, řecky *moira*. Jsou zosobněním osudu, který řídí život každého z nás. I ony jsou tři sestry – Atropos, Klóthó a Lachesis, a jsou dcerami Dia a Themis. Jsou to ony, kdo rozhoduje o délce našeho života nití, kterou jedna spřádá, druhá navíjí a třetí stříhá, když je čas zemřít. I když nejsou opravdovými osobami, představují zásadní element, s nímž se setkáváme v řeckých tragédiích o Oidipovi a o Antigoně, totiž přesvědčení, že naše existence je z části osudem a z části svobodnou volbou, tedy osudovou nutností i vědomou volbou, avšak s tím, že nevyhnutelnost osudu je mnohem častěji důležitější nežli vůle.

Je pozoruhodné, čímž se dostáváme k *erotické* funkci, že některé Diovy milostné pletky se sice jeví jako výhradně erotické, ovšem obvykle jen v případě vztahů s pouhými nymfami nebo smrtelnicemi. Vzhledem k jejich počtu je nemožné tyto partnerky, od Ío přes Kallistó a Aigínu až po Európu, všechny vyjmenovat. Proč se Zeus zaplétal s pouhými druhořadými božstvy, nebo dokonce jen s obyčejnými ženami? Jsou méně dokonalé, křehčí, a co se mladých žen týče, jejich krása dlouho netrvá, vadnou. Tato dimenze pomíjivosti a nedokona-

losti svědčí o něčem velmi dojímavém: dokonalost a věčnost, absence jedinečnosti a individuality, absence plynutí života, času a změny nejsou nic víc než nuda. Zamyslíme-li se, proč a co milujeme, rychle zjistíme, že jedinečnost je zcela jistě nejdůležitějším elementem lásky: „*protože to byl on, protože jsem to byl já*“, jak řekne Montaigne o svém příteli La Boétie. Dokonalé bohyně jsou koneckonců zaměnitelné, zatímco nedokonalost a křehkost existence činí lidské bytosti nezaměnitelné, takže zmocnit se jich včas, když jsou na vrcholu krásy, dříve, než začnou vadnout, je pro Dia zdrojem neopakovatelné rozkoše.

Legenda o Héraklovi

Čtvrtá, *kosmologická* funkce Diových lásek, je nejdůležitější. Nejlépe to ilustrují poměry, které měl Zeus s Alkménou a s Danaé a z nichž se narodí dva hrdinové, nebo spíše Diovi prestižní a schopní *místodržící*, Héraklés a Perseus. Komu čest, tomu čest, začneme proto Héraklem, kterého Římané přejmenovali na Herkula. Tato legenda je bez pochyby jedna z nejstarších v řecké mytologii. Nalezneme ji u Homéra i u Hésioda, je tudíž jisté, že byla dobře známa již v 8. a 7. století před Kristem. Héraklés je zdaleka nejslavnějším řeckým hrdinou, známým pro svoji legendární sílu a odvahu, úžasné skutky a smysl pro spravedlnost – Diké. Byly o něm napsány stovky tisíc stran a byl zpodobněn na nespočetných obrazech, sochách, kresbách, v řadě kreslených a hraných filmů. Mytografové, básníci, autoři tragédií a filosofové odjakživa vzpomínají různé epizody jeho života a existuje neuvěřitelný počet různých verzí událostí, které jeho život poznamenaly. Každý skutek tohoto hrdiny, každý okamžik jeho existence, včetně původu a významu jeho jména, je předmětem mnoha vyprávění: co se Hérakla týče, je řecká představivost prakticky neomezená.

Není dost dobře možné spoléhat se na knihy nebo filmy, které líčí jeho život lineárně, jako by šlo o souvislý, jednou provždy a všemi

definitivně odsouhlasený příběh. Nespočetné verze tohoto mýtu se shodují, a to opravdu jen dosti přibližně, pouze ve třech klíčových událostech: Heraklovo narození, seznam dvanáct úkolů, které musí splnit, a okolnosti smrti předcházející jeho *apotheóse* – zbožštění, přijetí mezi bohy, kdy opustí stav smrtelníků a vstoupí mezi blažené, nesmrtelné. Seznámíme se s těmito třemi událostmi tak souvisle, jak jen to bude možné, přičemž u některých variant uvedeme zdroje. Budeme se zabývat příběhy, které jdou nejvíce do hloubky, jsou nejobsírnější a které, jak se zdá, založily společně sdílený základ řecké kultury. To je ostatně také to nejdůležitější, pokud chceme zjistit, proč a jak se legenda o Héraklovi stala modelem filosofii, hlavně stoické, která v racionalizované formě převzala podstatnou část moudrostí této legendy.

Diova lest a narození Hérakla podle Hésioda

Představme si následující podívanou: na vrcholu Olympu sedí na svém trůnu Zeus. Je sám a vypadá ustaraně, ponořen do myšlenek přemýšlí nahlas: „*Co mám udělat, abych zajistil mír, teď, když jsem zvítězil ve válce proti silám chaosu, proti Titánům, Gigantům i proti tomu chudáku bláznovi Tyfáonovi? Bezpodmínečně potřebuji někoho, kdo bude mým zástupcem na zemi, mým místodržícím, někoho, kdo bude schopen, tak jak jsem to učinil i já, obnovit harmonii pokaždé, když bude ohrožena obludami, návratem prvotních mocností destrukce a Chaosu. Musí to být kolos, oddaný mému poslání – harmonii a spravedlnosti. Musí mít nadlidskou sílu a být schopen postavit se každé výzvě, překonat každou překážku a rozdrtit všechny, kteří budou ohrožovat můj skvělý kosmický řád. Kde ale někoho takového nalézt?*“

Zeus medituje dále a náhle zvolá, jako někdo, kdo vyřešil složitý problém: „*Už to mám. Jistě, to je ono, už vím, jak na to. Budu mít dítě se smrtelníci. Syn bude polobohem, bude božský po otci a lidský po matce, a bude tedy patřit oběma světům, bude doma jak na zemi, tak*

i na nebi, jak mezi lidmi, tak i na Olympu. Nezbyvá než nalézt výjimečnou ženu... a pokud možno krasavici!“

Skvělá myšlenka rozjasní jeho tvář rozpustilým úsměvem, hned se z vrcholu Olympu začne rozhlížet a hledat dole na zemi mezi lidmi ideální ženu. Jeho pohled se zastaví na překrásné Alkméně, která se právě zdržuje ve svém paláci...

Zeus přemýšlí dále: „*Tahle Alkména se mi zdá dokonalá. Inteligentní, odvážná, smyslná a krásná jako den. Jistě od ní dostanu syna přesně takového, jakého je mi třeba. Pravda, je s tím menší obtíž, je vdaná za toho dobrého muže Amfitryóna, rovněž úctyhodného a odvážného člověka. Ale nevadí. Vidím, že se právě chystá do války. Proměním se v jeho dvojníka a budu se za něj vydávat během jeho nepřítomnosti. Až se vrátí, bude z něj tatínek!*“

Zeus se směje, léčka, kterou připravuje, se mu velmi zamlouvá. Dejme volný běh naší představivosti a pohlédněme dolů na zem.

Jsme v domě Alkmény, která se právě provdala za Amfitryóna, v nevelkém, ale nádherném paláci. Budiž řečeno jen mimochodem, že Alkména a Amfitryón jsou po otci sestřenice a bratranec. Jejich otcové jsou bratři, synové jiného slavného řeckého hrdiny – Persea. Perseus je tedy Héraklův děd a zároveň jeho nevlastní bratr. Když se jedná o děti bohů, jsou někdy jejich genealogie pro nás, obyčejné smrtelníky, obtížně srozumitelné. Stejně jako Héraklés se i Perseus proslaví coby zabiják netvorů. Bude to právě on, kdo se vítězně postaví příšerné Gorgoně Medúse v řadě dobrodružství, k nimž se ještě vrátíme.

Alkména se obrátí ke svému manželovi, trochu nazlobená a zamračená, ale krásná a svůdná jako nikdy: „*Amfitryóne, jsi můj manžel a miluji tě. Ale synové hanebného Ptéréla, krále Teleboenů, zabili s pomocí obyvatel ostrova Tafoš mé bratry. Dobře si pamatuješ, že jsem svému otci, Élektryónovi, králi Mykénskému, přísahala, že s tebou nebudu sdílet lože dříve, než je pomstíš. Nemůžeme se spolu milovat, dokud tento zločin nepotrestáš.*“

Amfitryón vezme krásnou Alkménu do náručí a políbí ji. Ona jej však sice něžně, ale rázně odmítne. Amfitryón odpoví: „*Když je to*

tak, vydám se do války proti Táfským a Teleboenským. Pomstím tvé bratry, to ti slibuji. A až v této válce zvítězím, vrátím se a ty budeš mou. Budeme mít děti a budeme šťastně žít. Chci, abys na mne byla hrdá, a chci také, aby i můj otec Alkaios, král Tírynský, na mne byl hrdý... Ovšem Teleboenští jsou tvrdými válečníky a abych je porazil, budu potřebovat pomoc Kreonta, krále Thébského, a jeho vojsk. Ihned se za ním vypravím.“

Na svém voze a v plné zbroji odjede Amfitryón do Kreontova paláce. Požádá o slyšení, vstoupí do slavnostního sálu a vyloží thébskému králi svoji záležitost. Naprosto nezbytně potřebuje jeho pomoc ve válce proti obyvatelům ostrova Tafos a proti Teleboenským, které musí potrestat za smrt bratrů své ženy.

Kreón Amfitryónovi nabídne obchod: *„Rád ti pomohu, Amfitryóne, ale pod jednou podmínkou. Nejdříve mi musíš prokázat službu. Okolo města se toulá netvor, liška, která napadá stáda, a dokonce požírá i malé děti. Je to však dábelská liška, má nadpřirozené schopnosti. Jen si představ, že od bohů se jí dostalo takového daru, že nikdy nemůže být uštvána a žádnému z mých lovců se nepovedlo ji zabít. Pokud se to povede tobě, bude ti moje armáda k dispozici.“*

Amfitryón: *„Děkuji, veliký králi. S liškou si to vyřídím. Vím o jedinečném loveckém psu, který je na Krétě, a mluví se o něm jako o psu Prokridy, dcery krétského krále. Podle věštby nikdo ani nic, žádný člověk ani žádné zvíře před ním nemůže utéci. Pojedu pro něj a věř mi, že lišku, o kterou ti jde, přinesu za ohon!“*

Amfitryón přiveze psa Prokridy a začne pronásledovat nestvůrnou lišku, která vše požírá a kterou nikdo nemůže ulovit. Je zřejmé, že se potýkají dvě bytosti, které nepatří do známého světa zvířat. Hon začíná, ale jak pravily věštby, ani jedno ze zvířat nemá navrch nad druhým. Honička je nekonečná, pokaždé když pes dohoní lišku, liška mu uteče.

Zeus to vše pozoruje z vrcholu Olympu: *„Tak tedy tato zápletku psa a lišky vůbec neladí s mými úmysly. Musím to ukončit co nejrychleji, aby mohl Amfitryón co nejrychleji odejít do války a já abych toho*

mohl využít a zastoupit ho u jeho manželky. Dost bylo žertování, teď jde o vážnou věc.“

Zeus se chopil svých oblíbených zbraní a bleskem zasáhl obě zvířata, která doslova zkameněla jako sochy. Amfitryón vidí zkamenění lišky na vlastní oči, avšak vůbec si neuvědomuje cenu Diovy pomoci. Nicméně splnil Kreontovu podmínku a zbavil Théby pohromy. Vráť se do paláce thébského krále a k nohám mu položí sochu zkamenělé lišky. Kreón pak okamžitě splní svůj závazek: v trestním tažení za pomstu bratrů Alkmény se s ním Thébští spojí proti Teleboenským krále Ptéréla.

Zeus stále pozoruje z vrcholu Olympu události, které se odehrávají na zemi. Vidí Amfitryóna, jak odchází v čele své nové armády. Vidí, že v bitvách si vede jako statečný válečník. Doslova devastuje ostrov Tafos a má v úmyslu vyhladit jeho obyvatele, avšak podle jedné věštby může ostrov vyplenit až po smrti krále Ptéréla. Kdosi seznámil Amfitryóna s legendou, podle níž je jeden z vlasů krále Ptéréla zlatý a chrání jeho život. Kométheo, dcera krále Ptéréla, která se do Amfitryóna zoufale zamilovala a chtěla jej svést. Proto se v noci vloudila do otcovy ložnice, zlatý vlas mu ustrihla a dala Amfitryónovi. On se pak ostrova zmocnil a zabil všechny obyvatele včetně nešťastnice Kométheo, protože zrádcům není radno důvěřovat. Plenění, mučení, vraždění – války oněch časů byly stejně hrozné jako ty dnešní. Amfitryónovi vojáci a Amfitryón sám vraždí zajatce, znásilňují ženy a dělí se o kořist, kterou uloupili nepříteli. Amfitryón sbírá převážně šperky a uzme i nádherný zlatý pohár krále Ptéréla, který má v úmyslu darovat Alkméně po vítězném návratu domů.

Doufá, že tak získá její přízeň a konečně ulehne na její lože. A právě tehdy Zeus zaujme jeho místo, promění se v jeho dvojníka. Se-stoupí z Olympu a vstoupí do domu Alkmény, jako by byl její manžel. Políbí se, sloužící přinesou křeslo, Alkména poručí přinést víno a různé dobroty a Zeus, který ji zamilovaně drží za ruce, je tak drzý, že jí líčí své úspěchy a vypráví, jak svedl Kométheu, která vytrhla zlatý vlas, jenž chránil jejího otce a obyvatele ostrova, jak zvítězil nad

Táfskými a Téléobonskými, jak zabil Kométheu a povraždil obyvatele ostrova, to vše jako by to býval udělal on sám. Dokonce jí daruje šperky, nádherný zlatý pohár, který ukořistil nepříteli. Navýsost spokojená Alkména, ohromena úsilím manžela pomstít její bratry a okouzlena jeho odvahou, konečně souhlasí sdílet s ním lože – ve skutečnosti však ulehne s Diem, s nímž otěhotní a bude čekat malého Hérakla. Diovi se Alkména natolik zalíbila, že nařídil bohu Héliovi, Slunci, aby nevyšel té noci příliš brzy, a tak noc lásky s Alkménou trvala celé tři dny. Pak se ovšem všechno zamotá.

Amfitryón je mezitím na cestě domů a dorazí, právě když Zeus opouští palác postranní brankou a vrací se na Olymp, ve skvělé náladě po třech nocích milování s Alkménou. Opravdový Amfitryón, jakmile je doma, vypráví Alkméně naprosto stejné příhody a stejná dobrodružství jako předtím Zeus a ona to shledává podivné a nudné – manžel opakuje přesně totéž, co již jednou slyšela. Stále Amfitryónovi namítá: „Ale já jsem to již slyšela, co se s tebou děje, že mi to opakuješ?“ A Alkména je ještě jednou překvapena, když od muže dostává úplně stejné šperky a zlatý pohár, úplně stejné jako to, co dostala před třemi dny. Amfitryón vůbec nechápe, jak je možné, že úplně stejné dary Alkména již má. Nicméně svůj závazek splnil, pomstil její bratry, zabil Ptéréla, takže jí nezbyvá než se s ním *znovu* milovat i přesto, že je z předešlých nocí opravdu unavená. S Amfitryónem bude mít druhého syna – Ifikla, Héraklovo dvojče, které se narodí o den později.

Druhého dne to vše Amfitryónovi přeci jen připadne divné a jde za slavným věštcem Teiresiásem, slepcem, kterému se nikdo nevyrovná ve čtení budoucnosti i minulosti. Teiresiás mu vyjeví vše o Diově lsti a Amfitryónovi bude hned vše jasné. Vše, co bylo v chování Alkmény podivné, dostává smysl. Aby zachránil svoji pověst a čest, Alkménu nejdříve hrubě urazí a poté ji nařídí spoutat a upálit. Avšak Zeus, který vše pozoruje z výšin Olympu, spustí prudký déšť, který plameny uhasí. Poté sestoupí na zem, zjeví se Amfitryónovi a nařídí mu, aby se uklidnil, vysvětlí mu, že Alkména jej nepodvedla a že by měl být poctěn, že král bohů se miloval s jeho ženou. Amfitryón se

opravdu uklidní, smíří se s tím, co se stalo, a Alkméně, která nosí dvojčata Ifikla a Hérakla, odpustí.

Pak přijde čas porodu. Obě děti se konečně narodí, Héraklés první, Ifiklés o den později, a dobrý muž Amfitryón slíbí Alkméně, že obě děti vychová s láskou, jako by obě byly jeho vlastní. Ostatně ani neví, kdo z obou je jeho syn, a kdo je syn Diův. Za čas však dojde k události, která mu to vyjeví.

Událost líčí Hésiodos v básni *Štít*:

Otec bohů (Zeus) a lidé chtěl stvořit pro bohy i pro lidi ochránce proti všem nebezpečím (Hérakla). Sestoupil tedy z výšin Olympu a vymyslel ve své duši lest, zatoužil po lásce ženy krásně opávané. Byla noc. Bleskem byl na hoře Tyfáonion (hora v Boiótii, pod kterou je pohřben Tyfáon), odkud se odebral na vrchol Fikion a tam Zeus bystrý usedl a v duši rozjímal své činy. Těže noci, spojen objetím lásky s Élektryónou (Alkménou, dcerou Électryóna) s něžnými nožkami, ukojil svůj chtíč. Těže noci Amfitryón, válečníků vůdce, hrdina skvělý, vrátil se zpět do svého paláce. Nešel nejprve za svými služebníky a pastevci do polí – chtěl nejprve odebrat se na lože své ženy, tak si srdce válečníků vůdce toho přálo a celou noc, leže u své cudné společnice nechal se okouzlit dary Afrodity, zlatem se třpytící. A ona, poté, co podlehla zákonu boha též hrdinovi, nejstatečnějšího ze statečných, v Thébách sedmibraných, porodila dva syny, dvojčata. Ač bratři, nebyli jeden jako druhý, neměli stejné srdce. Jeden se nerovnal druhému, který byl hrdinou nade všemi, ohromný a silný, Héraklés Mocný. Toho počala podlehnuvši zákonu syna Kronova temné noci, zatímco Ifiklés se zrodil z Amfitryóna, vrhače oštěpů...

O původu Mléčné dráhy a hněvu Héry

Jak se dalo čekat, Héra viděla z vrcholu Olympu úplně všechno a lest svého manžela rychle prohlédla. Viděla, jak ji podvádí s Alkménou, viděla narození Hérakla a také udělala vše, aby toto narození pozdrže-

la. Hérakla, který je vtělením Diovy nevěry, začala upřímně nenávidět a přísahala pomstu. Zeus však trval na tom, že jeho syn se později stane bohem. Opět přemýšlí nad osudem, který již předem zná: ví, že Héraklés jednoho dne, poté, kdy zemře jako smrtelník, vystoupí na Olymp a bude pobývat mezi nesmrtelnými, kam patří. Proto je však třeba ho krmit božskou stravou, ambrosií.

Zeus povolá svého syna Herma, posla a nejvěrnějšího služebníka na Olympu. Poručí mu dát malého Hérakla spící Héře nakojit. Její prsa dávají božské mléko, které udělá miminko nesmrtelným. Héra se však probudí – Héraklés byl tak nedočkavý, až ji do prsu kousl. Když sotva probuzená Héra spatří malého človíčka, který jí připomíná Diovu nevěru, rozzuří se a vši silou Hérakla odstrčí, doslova odtrhne od svého prsu, a obrovský výstřik kapek jejího mléka zkropí nebe. Tak vznikla Mléčná dráha.

Héraklovy první hrdinské činy

Událost dvou hadů

Stále stejně krásná a sladká Alkména uloží oba své syny, každého do vlastní kolébky, v hezkém pokojíčku, který sdílejí. Ani ona, ani její manžel zatím netuší, který z obou je synem Dia. Alkména je políbí na dobrou noc, poví jim krátkou pohádku, pohladí je, zhasne lampu a odejde z pokoje. Hned poté se tam jako liška vplíží Héra. Dvojčata spí, jsou to ještě miminka, je jim jen několik málo měsíců. Héra vytáhne z velkého vaku dvě obrovské zmije a nechá je vklouznout do kolébek. Héraklés se probudí, stejně tak Ifiklés, který křičí strachy a po čtyřech se snaží utéci, jak jen to jde. Bojovně se tvářící Héraklés se zachová opačně – neuteče a hadům se postaví. Chytí hady za chřtán a stiskne jim hrdlo tak silně, že je uškrtí. Alkména a Amfitryón, vyplašení Ifiklovým nářkem, vstoupí do pokoje a ztuhnou hrůzou, když si uvědomí, co se stalo. Amfitryón od té doby ví, který z obou chlapců je jeho synem a který je synem Dia, a uvědomí si, že malý Héraklés je na počátku hrdinské životní dráhy.

Smrt profesora hudby Lina, bratra Orfeova

Héraklovi je deset, možná jedenáct let. Už je z něj obr, i když je zřejmé, že stále ještě zcela nevyrostl z dětských let. Dostane se mu důkladného vzdělání. Amfitryón Hérakla učí, jak řídit vůz. Dvojčata Kastór a Pollux, bratři Dioskúrové, z nichž alespoň jeden je Diův syn, vzdělávají Hérakla v zacházení s mečem, a jiní, neméně zdatní bojovníci jej učí lukostřelbě, zápasu, vrhu diskem, oštěpem a dalším uměním. Héraklés není nijak zvláště nadán pro to, co bychom dnes nazvali *humanitní obory*, literaturu a umění, které ho nudí k smrti.

Obzvláště nudný je profesor hudby, Linos, bratr Orfea, největšího hudebníka všech časů. Héraklés a jeho nevlastní bratr Ifiklés nemají na vybranou a u Lina se učí hudbě. Ifiklés je velmi pilný a poslušný, zatímco malý Héraklés se nesoustředí, je neposedný, hlučný, neposlušný a často tak vzpurný, že ho jednou Linos napomenul. Napomenutí možná bylo přísné, avšak zasloužené. Zoufalý z Héraklova špatného chování nešťastný učitel už neměl sílu pokračovat, chtěl Héraklovi udělit zasloužený výprask a zaútočil na něj s lyrou v ruce. Héraklés se rozzuřil, Linovi vytrhnul lyru z rukou a roztříštil mu ji o hlavu. Pak se na Lina zběsile vrhnul, znetvořil mu tvář k nepoznání a profesora zabil. I přes svůj nízký věk byl Héraklés postaven před soud. Před soudem namítal nutnou sebeobranu a odvolal se na slavného právníka Rhadamanthya (jednoho z bratrů krále Mínoa) s tím, že za podobných okolností je dovolené útočníka zabít. Héraklés byl nakonec osvobozen: ve všem spoléhal na Diké – spravedlnost. Byl velmi tvrdý, používal násilí, nebyl žádný slaboch ani básník, avšak v každé situaci byl odvážný a ctil právo. Opravdový Diův voják, jak to ostatně skvěle dokáže při plnění dvanácti úkolů, které mu přikáže Héra, když se znovu pokusí pomstít se Diovi a s Héraklem skoncovat.

Kithariónský lev, Héraklés a jeho padesát synů

Léta plynou a Héraklés dospívá. Sice je ještě mladíček, ale již působí na okolí. Amfitryón, který jej považuje za svého syna, si kvůli jeho stále zřejmější násilné povaze dělá starosti a rozhodne se poslat

Hérakla na nějaký čas mimo domov. Aby mladíka zklidnil, pošle jej dohlížet na stáda v kraji blízkém Thébám, kde se Héraklés narodil. Právě v tomto kraji řádí strašný divoký lev, který napadá Amfitryónova stáda, ale i stáda souseda a rodinného přítele Thespia. Héraklovi je sice teprve šestnáct let, ale je již dospělého věku, rozložitě postavy a je neuvěřitelně silný. Nezaváhá, chopí se zbraní a za lvem se pustí. Odebere se k Thespiovi, který samozřejmě tak výjimečnému muži, bezpochyby božstvu, velmi rád nabídne pohostinství.

Héraklés se večer co večer vrací do domu svého hostitele Thespia. Ten má padesát dcer, které si jsou podobné jako vejce vejci. Padesát dnů a nocí je také doba, za kterou Hérakles lva vystopuje a skolí v litem boji, a Thespios dbá, aby se večer co večer všechny jeho dcery postupně vetřely do hrdinova lože. Unavený, nepřítel pozorný Héraklés si myslí, že se každý večer miluje se stejnou dívkou. Z padesáti nocí lásky se však později narodí padesát Héraklových synů. Héraklés tedy má nyní za sebou již tři významné skutky: zabil holýma rukama dva hady, a to mu ještě nebyl ani rok, zabil nešťastného Lina a po padesáti nocích je otcem padesáti synů. Opravdový chlap!

Minyové z Orchomeny a Ergínova smrt

Héraklés se rozhodne vrátit se konečně domů k rodičům do Théb. Při návratu z výpravy za lvem potká vyslance krále Boiótie Ergína, který ve válce zvítězil nad Thébany a chtěl, aby po dobu dvaceti let každoročně odváděli jako výkupné sto volů. To však nebyl dobrý nápad. Héraklés, který se v Thébách narodil, a tudíž byl Théban, shledal tuto povinnost nespravedlivou.

Jako obvykle se příliš neobtěžoval zbytečnými okolky a Ergínovy vyslance provokoval. Odvážní a zkušení vojáci neváhali klučíkovi na jeho invektivy důrazně odpovědět, ale to se jim nevyplatilo. Héraklés je pochytil a namísto debaty každému usekl nos, uši a ruce, z nichž vyrobil krvavé *náhrdelníky*, které jim pověsil kolem krku a poslal je zbrocené krví k Ergínovi se vzkazem, že právě oni jsou jediným výkupným, které jsou Thébany ochotni zaplatit. Ergínos tím samozřej-

mě nebyl nijak nadšen. Rozzuřil se, povolal vojsko a vydal se na cestu k Thébám, připraven k další bitvě. Thébany však měli na své straně Hérakla a jeho luk a Ergínovu armádu zničili. Naneštěstí v bitvě padl i Héraklův pěstoun Amfitryón, a tak jako útěchu nabídl Héraklovi thébský král Kreón, strýc Antigony a Oidipa, ruku dcery Megary.

Je zřejmé, že Héraklés je ponurá a tragická postava. Podobně jako při zabití Lina Héraklés zcela jistě jedná ve jménu jakési spravedlnosti, v tomto případě brání své město a krále. Přesto se však jeví jako někdo přehnaně násilný a krvelačný. Celý jeho život bude poznamenán vraždami, zabíjením a mučením a pečetí hrůzy bude jeho vlastní krutá smrt.

Megara a její děti vržené do plamenů

Héraklés se oženil s thébskou princeznou a dcerou krále Kreóna, krásnou Megarou. Přivedli na svět tři děti, které jsou ještě velmi malé. Vidíme je, jak si vesele hrají v krásné zahradě královského paláce. Rodiče jsou poblíž a zdá se, že jsou velmi zamilovaní a šťastní. Vypadá to, že Héraklés se konečně zklidnil, ztišil své vášně a znězněl... Zapomněli však na pomstychtivost Héry. Ta z výšin Olympu žárlivě pozoruje, jak se Héraklovi vše daří, a tak začne čarovat, sešle na něj kletbu a Héraklés zešílí. V záchvatu zuřivosti, za který opravdu nenese žádnou odpovědnost, vrhne Héraklés své tři děti do plamenů, a aby se neřeklo, zabije i své synovce, děti bratra Ifikla, jimž roztrhne hlavu o strom. Héraklés je úplně mimo sebe, chová se jako náměsíčný, oči zahalené závojem nenávisti, seslaným královnou bohů. Po chvíli, když je po všem, přijde k sobě, uvědomí si hrůzu toho, co se přihodilo, a zoufalý bolestí sám sebe odsoudí k vyhnanství. V nejhlubší beznaději opouští palác a odchází do sousedního města, aby tam byl podle zvyklostí *očištěn*. Při rituálním obřadu, doprovázeném obětováním mnoha zvířat, mohl kněz nebo bůh zbavit viny každého, kdo spáchal těžký zločin.

Po skončení rituálního obřadu odchází Héraklés do Delf pro radu k Pýthii, která mu doporučí, pokud si přeje pardon Héry, nabídnout jí své služby a splnit dvanáct nesplnitelných úkolů, které mu uloží

prostřednictvím bratrance Eurysthea. Pýthie ještě dodá, že po splnění úkolů se Héraklés stane nesmrtelným, nejenom slávou, které dojde, ale i proto, že bude *apothéósou* skutečně proměněn v boha – bude moci pobývat na ostrově blažených, možná dokonce i na Olympu, po boku svého otce Dia.

Héraklovo jméno a původ dvanácti úkolů

První své jméno, Alkides, řecky *silný*, dostal Héraklés po svém dědovi. Teprve Pýthie jej poprvé pojmenuje jeho definitivním jménem Héraklés, a také mu sdělí okolnosti jeho narození a polobožského původu. Héraklovo jméno zní podobně jako jméno Hérino – druhé je částí prvního. *Héra-kleios* znamená *sláva Héry*. Héraklova sláva je věnována Diově ženě a on ji na oplátku za veškerou svou slávu vděčí.

Když bylo Diovi zřejmé, že se blíží narození jeho syna, prohlásil, bezpochyby ukvapeně, před shromážděním bohů, že první potomek Perseův, který se narodí, bude králem Mykén, nejbohatšího a obdivovaného Peloponéského města, o němž legenda tvrdí, že bylo založeno právě Perseem. Když tak Zeus promluvil, měl samozřejmě na mysli Hérakla, pro něhož zamýšlel královský osud. Héra však vzala Dia za slovo, pozdržela porod Alkmény a uspíšila narození jistého Eurysthea, Héraklova nevlastního bratrance, rovněž potomka Persea. Eurystheus se narodil jako sedmiměsíční, zatímco Héraklés zůstal v útrokách své matky deset měsíců a králem mykénským se tak stal jeho bratranec. Podle zvyklostí mu byl Héraklés povinen poslušností. Héra Eurysthea použije jako nástroj pomsty – bude to on, kdo přímo zadá Héraklovi úkoly, kterými ho chce Héra potrestat, a bude na Eurystheovi posílat Hérakla do světa, kde bude vystaven nejhroznějším nebezpečím, s očekáváním, že bratranec někde jednou zahyne. Eurystheus zastává úlohu nedůstojného poskoka a je v této legendě líčen jako nula a zbabělec, pravý Héraklův opak.

Héra žárlí, je rozzuřená, že ji Zeus znovu podvedl, a již z *události dvou hadů* bylo zřejmé, že novorozené dítě opravdu nenávidí. Doufá, že Héraklés zahyne, a proto pro něj vymyslí dvanáct úkolů, při jejichž plnění se utká s obludami, nad nimiž ještě žádný smrtelník nikdy nezvítězil. Héraklés však nejenže zvítězí, ale bude nakonec ověnčen věčnou slávou – *kleios*, slávou nejvyšší: po smrti bude povýšen mezi nesmrtelné, vystoupí na Olymp a jako polobůh se nakonec s Hérou usmíří.

Héraklových dvanáct prací – dvanáct úkolů

Kosmický smysl *Héraklových prací*, bude potvrzen dvakrát, jednak volbou zbraní, kterými bude bojovat, ale i volbou protivníků, které mu podlý Eurystheus vybere. Většina mytografů zdůrazňuje, že to budou ti nejvyšší z Olympijských bohů, kteří Hérakla vyzbrojí a vystrojí. V první řadě to bude sama Athéna, která Hérakla obdaruje jako první, ale i Hermés, který jej vyučí umění lukostřelby a daruje mu vše, co k tomu patří: luk, šípy a toulec. Nádherným darem se předvede i Héfaiostos: zlatým brněním, geniálním kovářem vlastnoručně zhotoveným. Athéna navíc přidá Héraklovi nádherný kabát a náš hrdina je tak do nových dobrodružství plně vyzbrojen a vystrojen. Nejde o žádnou maličkost, znamená to, že Héraklés je opravdu zástupcem bohů na této zemi. Jeho poslání je každopádně božské nebo, jak tomu rozuměli staří Řekové, *kosmické*. Nestojí za ním pouze jeho otec Zeus, nýbrž i ostatní olympští bohové.

Co se týče protivníků, kteří mu budou vyvoleni, je velmi důležité vzpomenout, že téměř žádný z nich není z tohoto světa. Jsou ze světa nadpřirozeného, což rovněž dokazuje, že Héraklés je zástupcem Diovým a že mu připadlo pokračovat ve stejném úkolu a stejném díle, o které usiloval jeho otec. Všechny Héraklovy zápasy budou svedeny s ničivými silami, které nejsou z tohoto světa a jsou pokusem o návrat Chaosu, Titánů a snad i Tyfáona, pokusem o návrat původních mocností, kterým se Zeus musel postavit, aby mohl nastolit kosmický řád.

Samotný počet Héraklových prací se ustálí a bude přijat všemi mytografy až v 1. století po Kristu. V antickém Řecku tomu tak nebylo – počet prací se podle autorů i místně lišil. Apollodóros uvádí nejdříve deset prací, z nichž Eurystheus, který neumí čestně hrát ani prohrávat, Héraklovi dva neuzná pod záminkou, že se mu dostalo buď pomoci, nebo odměny, a sice v případě lernské hydry a Augeiova chléva. Proto mu další dva úkoly přidá a dostaneme se opět ke konečnému počtu dvanácti, kterého se později budou držet ostatní mytografové.

Vedle vyčištění Augeiova chléva patří mezi nejznámější úkoly zabít nemejského lva. Nemea je město ležící v Argolidě. Eurystheus, loutka Héry, je nyní králem Mykénským a nařídí slavnému bratranci přinést kůži nemejského lva. Eurystheus o tuto kůži velmi stojí, má totiž jednu pozoruhodnou vlastnost, kterou nemá žádné jiné zvíře z tohoto světa – nic ji nemůže prorazit, ani šíp, ani meč, ani dýka, ať již jsou tyto zbraně, jakkoliv ostré nebo špičaté.

Zvíře, proti kterému bude Héraklés bojovat, je strašlivé. Pustoší Argolidu, decimuje stáda, ale požírá i lidi, kteří mu přijdou do cesty. Nejdůležitější však je, že toto zvíře vlastně zvířetem není. Héraklés nemá co do činění s obyčejným lvem, ale s netvorem, jehož rodiči nejsou lvi. Otec není nikdo jiný než sám Tyfáon a matkou je podle některých zdrojů sama Echidna – příšerná žena-zmije. Jde o velmi důležitou skutečnost. Vypovídá zcela jednoznačně o opravdové povaze zápasu, který Héraklés svede a který nemá nic společného s výpravou na lva, ať již jakkoliv divokého a nebezpečného. Héraklés je miniaturou Dia, který se utkal s Tyfáonem, a nyní je na něm, aby zápasil s Tyfáonovými potomky.

Lukostřelecký talent je však Héraklovi k ničemu, běžné zbraně použít nemůže. Šípů se od netvora odráží, aniž by jej zranily, a rány mečem kloužou po jeho srsti jako voda po kachním peří. Héraklés bude muset vynaložit všechnu svoji výjimečnou, nadpřirozenou, až božskou sílu a odvahu. Lev pobývá v jeskyni, do níž vedou dva vchody, spojené dlouhou chodbou. Náš hrdina zavalí jeden otvor obrovským

balvanem a vstoupí do jeskyně opačným vchodem. V úplné tmě jde vpřed vstříc netvorovi. Když se na něj lev vrhne, sevře mu Héraklés chřtán a rdousí jej tak silně a tak dlouho, až lev vydechne naposled. Pak jej vyvleče za ocas z jeskyně. Z kůže stažené z mrtvého lva si pak zhotoví jakýsi kabát, který mu poslouží jako krunýř, a z hlavy lva si udělá prilbu.

Když Eurystheus spatří Hérakla, jak se v této výstroji vítězně vrací, málem omdlí. Je doslova zhrozen: pokud se Héraklovi podařilo zvítězit nad nemejským lvem, je lépe mít se před ním opravdu na pozoru. Zničen strachem zakáže proradný král Héraklovi vstup do města a náš hrdina musí své trofeje vystavit na úpatí hradeb, daleko od městských bran. Apollodóros dokonce uvádí, že vystrašený Eurystheus dal postavit pod zemí obrovskou bronzovou místnost, do níž by se mohl ukrýt v případě, že to pro něj nedopadne dobře.

Pokud se chce Hérakla zbavit, musí Eurystheus vymyslet něco jiného, jinou zkoušku, ještě nebezpečnější, než byla ta předchozí. Nařídí proto Héraklovi zabít hydru, která žije v okolí Lery. Ani tato hydra není z tohoto světa. V našem světě je *hydra* nevinný sladkovodní polyp, jeden až jeden a půl centimetru veliký, možná srovnatelný s mořskou sasankou. Má sice asi deset žahavých chapadel, která dorůstají, když o ně přijde, ale není nijak nebezpečný. Lernská hydra s obyčejnou hydrou nemá nic společného. Je to obrovská obluda s devíti hlavami, které po setnutí okamžitě dorůstají, a dokonce dorostou dvě, když máme smůlu a utneme jen jednu. Hydra ničí a zabíjí vše, co se jí octne nablízku – zvířata i lidi. Zajímavé informace o hydře podává Hésiodos v *Theogonii*. Hydra je podle něj, podobně jako nemejský lev, netvor vzešlý z obcování Echidny a Tyfáona, a i zde je zřejmá souvislost s Diovy skutky. Diův syn zápolí s potomky netvora, kterého otec porazil, z generace na generaci jsou konec konců protivníci stále stejní. Podle Hésioda a jiných mytografů tohoto *netvora-zvíře* vychovala Héra, nebo alespoň zařídila, že jednou zkříží cestu Héraklovi, jehož smrt si přeje za každou cenu.

Apollodóros líčí Héraklovo vítězství nad hydrou:

Jako druhý úkol nařídil Eurystheus Héraklovi zabít lernskou hydru. Hydra žijící v lernských močálech vycházela na pláň a pustošila stáda a kraj. Měla obrovské tělo s devíti hlavami, z nichž osm bylo smrtelných a prostřední nesmrtelná. Héraklés se odebral do Lerny na svém voze, doprovázen kočím, synovcem Ioláem. Nařídil zastavit koně a našel hydu na jakémisi pahorku, u pramene řeky Amýmoné, kde měla své doupě. Hořícími šípy ji donutil vylézt, a jakmile byla venku, pevně ji chytit, ale nedařilo se mu, srážel jí svým kyjem hlavy, ale za jednu sraženou vyrostly dvě. Na pomoc hydře přispěchal obrovský krab a kousnul Hérakla do nohy. Když Héraklés kraba zabil, zavolal na pomoc Ioláa, s jehož pomocí zapálil sousední les a hořícími větvičkami vypálil hydře hlavy u kořene, aby nemohly znovu dorůst. Když se takto vypořádal se smrtelnými hlavami, usekl hydře nesmrtelnou hlavu, zahrabal ji do země a na kraji cesty, která vede z Lerny do Eléonty, ji zavalil velkou skálou. Tělo hydry pak roztнул ve dvě a v jedu hydry zakalil své šípy. Eurystheus však prohlásil, že tato zkouška se nepočítá do deseti úkolů – Héraklés si s hydrou neporadil sám, pomáhal mu Ioláos.

Po těchto dvou skutcích, které mu i přes Eurystheovu hanebnost přinesly velkou slávu v celém Řecku, Héraklés podle stejného modelu zabil nebo alespoň zkontroloval celou řadu dalších zvířecích netvorů. Všechna jeho vítězství není nutné detailně představovat, jsou k nalezení ve všech knihách líčících Héraklovu legendu, podle níž se hrdinovi postupně podařilo zabít nemejského lva, zabít lernskou hydru, chytit kerynejskou laň, chytit erymanthského kance, zahnat stymfálské ptáky, přihnát Diomédivy koně, kteří se živí lidským masem, přivést psa Kerbera, který strážá vstup do Hádu, má mnoho hlav a hadí ocas, přivést krétského divokého býka, přinést pás královny Amazonek Hippolyté, přinést tři zlatá jablka Hesperidek, přihnát býky obra Géryona a vyčistit chlévy krále Augeia.

Pořadí seznamu úkolů není nijak důležité, mění se podle jednotlivých mytografů a verzí. Zápletky jednotlivých legend jsou vcelku

podobné: netvor pustoší kraj a Héraklés se s ním nakonec vypořádá. Důležitá je anti-kosmická, chaotická a ničivá povaha nadpřirozených protivníků, s nimiž se hrdina utkává. Až na erymanthského kance, na němž je nadpřirozená pouze jeho síla a agresivita, s jakými se v reálném světě nesetkáme, jsou ostatní obludy ničiteli kosmického řádu a zcela jednoznačně nejsou z tohoto světa. Nejenom že kyrenejská laň je nadpřirozeně obrovská, ale má i zlaté paroží. Stymfálští ptáci mají kovové peří, zahrocené a ostré jako břitva. Krétského býka někteří staří mytografové považují buď za zvíře, kterému dal Poseidón vystoupit z vod, aby umožnil Mínoovi stát se králem, jiní za býka, který posloužil při únosu Európy, krásné nymfy, kterou chtěl mít Zeus jako milenkou, další zase za býka, do něhož se zamilovala Mínoova manželka Pasífaé, nebo za býka maratonského. Je nutné připomenout, že se jedná o nadpřirozené bytosti, přivedené na svět bohy, kteří se chtějí bavit na účet smrtelníků. Ještě horší jsou Diomédivi koně, kteří jedí lidské maso, protože jsou začarováni, a ostatně ani pes Kerberos není pozemská bytost.

Býci, kteří patří Géryonovi, sice žádní netvoři nejsou, avšak jejich majitel, s nímž se musí Héraklés utkat, aby se jich zmocnil, je synem Poseidóna a Gorgony Medúsy. Obludou je i pes Orthros, který stádo strážá a s nímž se Héraklés musí také vypořádat. Nemá nic společného s opravdovým psem, má dvě hlavy a i on je potomkem Tyfáona a Echidny.

Mocnosti zkázy, s nimiž se Héraklés potýká, jsou nadpřirozené až božské, podobné těm, s nimiž zápolil Zeus před rozdělením světa a definitivním uspořádáním kosmu. Božské neznamena dobré, božské jako Chaos, Titáni nebo Tyfáon přinášá zkázu a zlo. Podobně jako nesmrtelný Tyfáon, kterého Zeus nezabil, protože to není možné, a tak jej pohřbil pod sopku Etnu, skončí i lernská hydra, jejíž nesmrtelnou hlavu Héraklés zavalil těžkou skálou a zbavil kosmos její přítomnosti.

Jmenované nestvůry celkem představují devět úkolů, ve třech zbývajících úkolech (pás královny Amazonek Hippolyty, zlatá jablka Hesperidek a chlévy krále Augeia) nejde o vítězství nad netvory proměněné ve zvířata, ale o splnění nemožného úkolu. Ve srovnání s předchozími

činy je pojem *práce* nebo *úkol* v těchto třech případech zcela trefné. Jsou to opravdové práce, jsou nebezpečné a jejich splnění se zdá nemožné, avšak element obludnosti, ohavnosti není jejich hlavní charakteristikou. Opouštíme obvyklé schéma vítězného zápasu s chaotickou entitou, přímo nebo nepřímo pocházející od Tyfáona.

Titánské a chaotické síly jsou však stále přítomny v pozadí. Je tomu tak s Amazonkami, neohroženými bojovnicemi, které se již v mládí zbavovaly pravého prsu, který by jim překážel při zacházení s lukem a oštěpem. Úkol neuložil Héraklovi přímo sám Eurystheus, ale jeho dcera Admété, která si zoufale, okamžitě a jen tak z rozmaru přála mít nádherný pás královny Amazonek Hippolyté, dar od boha války Area – bylo tedy jisté, že Héraklés to nebude mít nijak snadné, bude-li chtít o královnu o pás připravit. Proti všemu očekávání se nakonec po mnoha dobrodružstvích Héraklés dostane až k samotné královně, která mu pás s radostí daruje. Rozzlobená Héra to však nechce nechat jen tak. Vezme na sebe podobu jedné z Amazonek, sestoupí z Olympu na zem a začne mezi nimi rozšiřovat pomluvu, že Héraklés přišel jako nepřítel, aby unesl královnu. Mezi Héraklem, jeho společníky a Amazonkami se rozpoutá krutý boj, během kterého Héraklés královnu Hippolytu zabije – což vypovídá o tom, jaká zuřivost se zmocní našeho hrdiny, když se setká s jakýmkoliv odporem.

Jasně zde vyniká tragický rozměr Héraklovy postavy. Je neustále rozpolcen mezi násilím a spravedlností, mezi *hybris* a Diké, avšak uniká mu jeho vlastní bytí. Je-li jedním z hlavních pilířů řecké tragédie konflikt mezi osudem a lidskou svobodou, pak je Hérakles vždy jak jeho původcem, tak obětí.

Co se týče pověstných zlatých jablek Hesperidek, z nichž jedno Eris položila na stůl při svatbě Thetidy a Pélea, je to magické ovoce a i strom, na němž rostou, je ze vzácného kovu. Gaia strom darovala Héře v den, kdy se vdala za Dia. Královně bohů se jablka zalíbila natolik, že zasadila jablko v zahradě na kraji světa, na Atlasu, na hoře, která je i bohem, synem Titána Iapeta, jednoho z bratrů Epiméthea, Prométhea a Atlanta, který na ramenou drží svět.

Héra se neustále obávala, že bude o jablka okradena. U vchodu do zahrady proto postavila dvojí strážce. Byly to jednak tři nymfy, Hesperidky, podle nichž se bude zahrada jmenovat. *Hesperida* znamená v řečtině *dcera Hespery*, která sama byla dcerou Hespera – večera. Tato božstva ostatně nesou jména, která připomínají barvy nebe na konci dne. Protože jim Héra nijak zvlášť nedůvěřovala, postavila k nim ještě jednoho strážce, nesmrtelného draka, který byl samozřejmě dalším synem Tyfáona a Echidny, neustále se stavících Héraklovi do cesty, stejně jako kdysi Diovi.

Právě na cestě za zlatými jablky Héraklés osvobodil Prométhea z okovů a zabil orla, který kloval jeho játra. Osvobozený Prométheus nedělá drahoty a rád Héraklovi sdělí, kde zahradu Hesperidek najde. Není to nic složitého. Zahrada se nachází tam, kde se zdržuje Prométheův bratr Atlas. Prométheus Héraklovi také poradí, aby jablka nekradl on sám osobně, krádež by byla neomluvitelná. Bude mnohem lepší, když požádá Atlanta, aby to udělal za něj. Když Héraklés dorazí k Atlantovi, navrhne mu obchod. Po čas, kdy Atlas bude na cestě pro zlatá jablka, Héraklés podrží svět. Atlas souhlasí, avšak když se vrátí, uvědomí si, a není divu, jak je to příjemné, nemít na ramenou žádné břímě, a zjistí, že toho má právě dost. Řekne Héraklovi, že raději odnese jablka Eurystheovi on sám. Héraklés drží po celý čas nebeskou klenbu na svých ramenou a přesto, že má velkou sílu, je to pro něj příliš. Musí nalézt řešení, jak vrátit břímě na Atlantova ramena. Aby nevzbudil podezření, tak souhlasí, jen Atlanta požádá, aby na chvíli převzal břímě a dovolil mu dát si na týl polštářek, který mu ulehčí. Atlas je především silák, ale také hlupák. Nechá se přelstít, převezme klenbu a Héraklés mu vysekne poklonu, ponechá jej jeho smutnému osudu a se třemi zlatými jablky se vydá na cestu k Eurystheovi. Zlatých jablek se tedy Héraklés zmocnil lstí, a nikoliv silou, což je důkazem, že je synem Dia, který pozřel Métis, bohyni inteligence.

Konec příběhu je rovněž poučný – jakmile Eurystheus jablka dostane, zase je Héraklovi vrátí. To je důkaz, že cílem úkolu nebylo něco

získat, nýbrž připravit Hérakla o život. Ostatně krást zlatá jablka je přísně zakázáno, musí bezpodmínečně zůstat v kosmické zahradě. Héraklés je proto dá Athéně a ona je okamžitě vrátí tam, kam patří.

Apollodóros uvádí *úklid chléva krále Augeia* v pořadí na pátém místě, je však lépe ponechat si příběh až na konec. Nesetkáme zde s žádnými netvory a nadpřirozenými bytostmi, ani s potomky Tyfáona a Echidny, ale sledujeme všudypřítomný zápas řádu s *ne-řádem* a uspořádaného kosmu s Chaosem.

V první řadě je tento zápas ztělesněn v postavě krále Augeia, který vládne kraji v okolí Elidy a je špatným a nespravedlivým vládcem. Vlastní obrovská stáda, která mu daroval jeho otec, bůh slunce Hélios. Nikdy si nedal práci vyčistit stáje, které jsou nepředstavitelně špinavé a ohrožují znečištěním celé okolí. Mrva zůstává ležet na místě a postupně se vrší do vrstev, které ničí jinak úrodnou půdu. Dnes bychom mohli říci, že je to nepořádek, který má obrovský ekologický dopad. Héraklés samozřejmě Augeiovi neprozradí, že byl poslán Eurystheem s úkolem vše vyčistit. Chce za tuto práci od Augeia mzdu, protože pochopil, že při plnění tohoto úkolu jeho život nebude ohrožen jako při plnění ostatních prací, ale že má být pokořen, ponížen, jako by byl otrokem, který si špiní ruce blátem. Héraklés proto chce za svoji práci odměnu, a pokud se spolehne na Apollodórovo líčení, řekne si o desetinu stád, podaří-li se mu vyčistit chlévy za jediný den. S tím Augeiás souhlasí, ani ne tak proto, že mu záleží na čistotě, jako spíš proto, že má Hérakla za blázna a ani chvíli nevěří, že by se mu mohlo podařit práci dokončit. Pouze chce vidět, co se stane, to je vše. Dodejme, že Héraklés vedle odměny, kterou očekává, vůbec nemá v úmyslu se ušpinit. Není otrokem, je polobohem, synem Dia, a proto použije lest i sílu. Ve zdi, která stojí kolem stájí, vybourá velký otvor na jedné straně a pak i na straně protější. Potom odkloní tok dvou řek, které plynou nedaleko, Alfeios a Péneios, jedním otvorem v hradbách je prožene skrz chlévy a voda pak druhým otvorem odplaví během několika hodin veškerou nečistotu. Stáje jsou vzorně upravené, jako nikdy předtím.

Obtíž však spočívá v tom, že Augeiás je nejen nečistotný, ale i lhář. Jakmile zjistí, že Héraklés splnil slíbené a byl poslán Eurystheem, odmítne vyplatit odměnu, přestože Héraklés smlouvu splnil. Aby se vymluvil, vymyslí si krkolomnou záminku – Héraklés prý musel práci tak jako tak udělat, a tudíž mu nemusí nic zaplatit. Samozřejmě by nezaplatil, ani kdyby mu Héraklés důvod úkladu nesdělil. Záminka je natolik pochybná, že Augeiás nakonec lže i před soudem, který se sešel, aby spor urovnal. Zapřisáhá se, že žádnou odměnu Héraklovi nikdy neslíbil, avšak má smůlu. Jeho vlastní syn, který byl svědkem všeho, co se přihodilo, svědčí proti otci a Hérakla se zastane. Augeiás, který neumí prohrávat, nečeká na rozsudek a vykáže z domu Hérakla i svého syna. To však neměl dělat. Héraklés se vrátil a Augeia zabil. Přísný trest, ale přeci jen trest jaksi spravedlivý. Vítězný Héraklés se pak může vrátit do města, kde vládl bratranec Eurystheus, který nakonec přestal vymýšlet další úkoly, protože byly zbytečné. K Héraklově smrti, kterou si přála Héra, nakonec nevedly.

Héraklés se po smrti stane nesmrtelným, bude uveden na Olympos nebo snad na ostrov blažených, do společenství hlavních bohů. Podlého bratrance Eurysthea však čeká jiný osud, bude potrestán za svoji zbabělost a zběsilé úsilí proti Héraklovi.

Když byl Héraklés uveden mezi bohy, uprchly Eurystheovy děti k trachínskému králi a Héraklovu příteli Kéýkovi. Jelikož však Eurystheus trval na jejich vydání a hrozil válkou, dostaly strach, odešly z Trachíny a prchaly Řeckem. Pronásledovány se uchýlily do Athén, kde se usadily pod oltářem Slitování a žádaly o pomoc. Athénští je odmítli vydat a pustili se s Eurystheem do války. Zabili jeho syny, Alexandra, Ifimedónta, Eurybia, Mentóra a Periméda. Eurystheus sám uprchl na voze, avšak když projížděl kolem skeirónských skal, dostihl a zabil jej Hyllós a jeho hlavu daroval Alkméně.

To všechno se však teprve stane. Jiných dobrodružství, která následují po splnění dvanácti úkolů, prožije Héraklés ještě mnoho. Líčení, která o nich máme, jsou však tak rozdílná a tak si protiřečí, že nemá smysl je vyprávět jako souvislý biografický celek.